

**ประสิทธิผลของนโยบายที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว
ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน**
**Effectiveness Affecting the Strength of Family Institutions According to the
Sustainable Development Goals**

ศรชัย ท้าวมิตร¹ อนุพันธ์ เรืองพรวิสุทธิ²
Sornchai Taomitr, Anupan Ruangpornwisut

บทคัดย่อ (Abstract)

สถาบันครอบครัวเป็นอีกหนึ่งสถาบันที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ควรให้ความสำคัญเพราะสถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันที่สร้างรากฐานที่ดีให้กับประเทศชาติ กล่าวคือ ประชากรจะคิดดี ทำดี ปฏิบัติดีได้ต้องอาศัยบุคคลในครอบครัวอบรมบ่มนิสัยเป็นอย่างแรกก่อนที่จะส่งต่อให้สถาบันการศึกษาให้ความรู้ความสามารถ ต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงทำการวิจัยเรื่องประสิทธิผลของนโยบายที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในการประยุกต์ใช้รัฐประศาสนศาสตร์ในพัฒนาท้องถิ่นสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน บทความนี้จึงได้นำเสนอเกี่ยวกับการค้นคว้าหาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว โดยได้รวบรวมเนื้อหาที่เป็นแนวทางการแก้ไขพัฒนาไว้ปัจจัยดังกล่าว อาทิ เช่น ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง การอบรมเลี้ยงดู การเอาใจใส่ การสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม แนวคิดทางจิตวิทยาและปัจจัยอื่นๆอีกมากมายแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเข้มแข็ง สามารถศึกษาและนำแนวคิดในเนื้อหาและบทความเหล่านี้ไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาของสถาบันครอบครัวให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและสมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขส่งผลให้เกิดการพัฒนาสถาบันครอบครัวไปในทางที่ดีตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อประเทศชาติได้

คำสำคัญ (Keywords) : ประสิทธิผล; สถาบันครอบครัว; การพัฒนาอย่างยั่งยืน

Received: 2022-07-07 Revised: 2022-07-26 Accepted: 2022-07-28

¹ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และพัฒนาท้องถิ่น หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Department of Public Administration Faculty of Social Sciences and Local Development Doctor of Philosophy Program Phibunsongkhram Rajabhat University. E-mail: stson45@gmail.com

² สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และพัฒนาท้องถิ่น หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม Department of Public Administration Faculty of Social Sciences and Local Development Doctor of Philosophy Program Phibunsongkhram Rajabhat University. E-mail: phd.anupan@gmail.com

Abstract

The family is another institution important for the development of the country. It should be given importance because the family is an institution building a good foundation for the nation, the people will think good, do good, and do good. It depends on the family members to cultivate habits at the beginning before referring to educational institutions for further education. Therefore, the researcher recognizes the importance of the strength of family for sustainable development; thus, researching the effectiveness of policies affecting the strength of the family institution in accordance with the sustainable development goals with the objective of benefiting the public in applying Public Administration in local development towards sustainable national development. This article therefore presents a research on factors affecting the strength of family institutions. The content has been compiled as a guideline for improvement of such factors such as social and cultural aspects, economic aspects, political and administrative aspects. Nurture, empathy, good communication and efficiency. In compliance with roles, duties and responsibilities, cultivating morals and ethics psychological concepts and many others are all factors that help strengthen family members: able to study and apply the concepts in these content and articles to solve problems of family to strengthen family to strengthen family institutions to function properly and family members to live together happily resulting in development. Family institutions can be in a good direction in accordance with the sustainable development goals for the nation.

Keywords: Productivity; Family Institutions; Sustainable Development

บทนำ (Introduction)

จากอดีตถึงปัจจุบันตั้งแต่เริ่มมีรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมานั้น ความเป็นประชาธิปไตยเริ่มมีมากขึ้นไปตามลำดับจากการเห็นความเปลี่ยนแปลงจากประชาชนเริ่มให้ความสนใจในสิทธิเสรีภาพมากขึ้น การเข้าถึงการดำเนินการต่างๆ ของส่วนผู้แทนราษฎรในทุกภาคส่วนมีมากขึ้นอาจเนื่องมาจากปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยโดยเฉพาะระบบอินเทอร์เน็ตเป็นระบบเครือข่ายขนาดใหญ่ที่มีการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นจำนวนมาก สื่อวิทยุโทรทัศน์ที่นำเสนอได้อย่างรวดเร็วทันสถานการณ์ตลอดเวลา ทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลต่างๆ ได้ง่าย รวดเร็ว อีกทั้งยังสามารถโต้ตอบได้จากสังคมออนไลน์ จึงมีทั้งผลดีและผลเสียที่ตามมาการจัดการประชากรเหล่านี้ นอกเหนือจากการศึกษาทางสถานศึกษาแล้ว การศึกษาที่เป็นพื้นฐานที่สุดที่ทุกคนต้องมี คือ ครอบครัว และนี่เป็นที่มาของประเด็นที่จะต้องแก้ไข และพัฒนาในสถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งส่งผลดีและผลเสียต่อประเทศชาติโดยอ้อม เพราะปัญหาดังกล่าวถูกมองข้ามมาโดยตลอด โดยเฉพาะปัจจุบันเด็กถูกควบคุมน้อยลง สิ่งแวดล้อมอันวุ่นวายความเครียดมากขึ้น การเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ง่ายขึ้น อาจรวมไปถึงแหล่งเรียนรู้ในด้านลบมากมาย สิ่งเหล่านี้หากไม่มีการควบคุมจัดการอย่างเป็นระบบจะเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ จนอาจเกิดเป็นวัฒนธรรมใหม่ ดังนั้นแล้วสถาบันแรกที่ควรเข้มแข็งจึงเป็นสถาบันครอบครัวไม่ใช่สถาบันการศึกษา

สังคมไทยของเรามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเรา กำลังเลือนรางจางหายไป ความกตัญญูตักเตือน การเคารพผู้ใหญ่ พ่อ แม่ ครูบาอาจารย์ พระสงฆ์ สิ่งเหล่านี้หาก ไม่ถูกปลูกฝังจากรุ่นสู่รุ่นแล้วจะรอแต่ให้โรงเรียนหรือสถานศึกษารักษาไว้สืบทอดไว้คงเป็นเรื่องยากถึงเป็นไป ไม่ได้ ปัจจุบันมีประชากรมากขึ้น มีทางเลือกมากขึ้น มีสิ่งเร้าหรือสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้นสิ่งที่จำเป็นและ สำคัญที่สุด คือ ต้องเริ่มจากตัวเราหรือครอบครัวเราที่เป็นจุดเริ่มต้นหรือก้าวแรกที่จะเผชิญหน้าสู่สังคม อย่างไรก็ตามแต่เพียงแค่สถาบันครอบครัวจะพัฒนาตนเองเพียงลำพังไม่ได้หากขาดสิ่งสนับสนุน สิ่งแวดล้อม ที่ เอื้อต่อการปรับปรุง พัฒนา เช่น มีการผลักดันหรือส่งเสริมจากรัฐบาล ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญ โรงเรียนใส่ใจ ในรายละเอียด ช่วยส่งเสริมกันเพื่อบูรณาการการพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวอย่างยั่งยืน บ้าน วัด โรงเรียน โดยการศึกษาจะเป็นตัวกระตุ้นหรือเป็นแนวทางหรือเป็นรูปแบบสนับสนุน เพื่อความต้องการ ความรักใคร่ ประองตอง เกื้อกูลกัน แบ่งปันกัน สามัคคีกัน ตลอดไป

เนื้อหา (Content)

แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งในครอบครัว (ณภัสสรส์ เหมาะประสิทธิ์: 2560)

วิกฤตการณ์ต่างๆ ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ครอบครัวเป็นเหตุผลที่จะนำไปสู่ปัญหา ครอบครัว และผลกระทบกลับสู่สังคมขยายผลถึงประเทศชาติ จึงเป็นผลสะท้อนให้สถาบัน ครอบครัว จำเป็นต้องมีพลังเข้มแข็งเพื่อที่จะป้องกันแก้ไข ตลอดจน ฝ่าฟันอุปสรรคที่มากกระทบต่อ ครอบครัว และความ เป็นเอกภาพของครอบครัวไว้ พลังความเข้มแข็งของครอบครัวดังกล่าวนี้จะเป็น เสมือนเกราะป้องกันสมาชิก ของครอบครัวให้พ้นจากอันตรายและภัยต่างๆ รวมทั้งเป็นการเตรียม คุณภาพที่ดีให้กับประชาชนของสังคมอีก ด้วย ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์ (2537) กล่าวถึงสถาบันครอบครัวที่มีความเข้มแข็งอาจพิจารณาได้จากบทบาท ภารกิจที่สำคัญของสถาบันครอบครัว 3 มิติ คือ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเมือง การปกครอง เช่นเดียวกับระบบใหญ่ของประเทศ ดังนี้

1. ด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานเก่าแก่ที่สุด ทำหน้าที่หล่อหลอมความ เป็นมนุษย์ ด้วยการเลี้ยงดูอบรม ให้การศึกษาแก่เด็ก ให้มีพัฒนาการรอบด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพที่เหมาะสมตามวัย บทบาทสำคัญในฐานะเป็นสถาบันสำคัญของสังคมอีกประการหนึ่ง คือ การสั่งสมบ่มเพาะขัดเกลาเด็กให้มีการเรียนรู้เชิงสังคมให้เติบโตเป็นคนดีมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ ละเมิดสิทธิผู้อื่น มีจิตใจเอื้ออาทร มีจิตสำนึกต่อสังคมส่วนรวม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีสันติสุข ทั้งนี้ การทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่และสมาชิกผู้ใหญ่ในครอบครัว รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ จะเป็นการเรียนรู้ที่ดียิ่งสำหรับเด็ก

2. ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งสมาชิกครอบครัวต่างก็เป็นผู้ผลิต และผู้บริโภค

2.1 ในฐานะผู้ผลิต ถ้าได้ผ่านการขัดเกลาจากครอบครัว บ่มเพาะนิสัยรักการทำงานมีความ รับผิดชอบ และซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ มีวินัยในตนเองก็จะเป็นผู้ผลิตในเชิงเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ

2.2 ในฐานะผู้บริโภค ถ้าได้รับการอบรมขัดเกลาให้เป็นผู้บริโภคที่มีคุณภาพรู้เท่าทันเลือกสรร บริโภคอย่างมีประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นสินค้า บริการ หรือสื่อมวลชนก็ตาม รู้จักใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล อย่างรู้จัก พอ อย่างมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งการที่ประชากรของสังคม ได้รับการบ่มเพาะให้เป็นผู้ผลิตและผู้บริโภคที่มีคุณภาพ ดังกล่าวย่อมเป็นพื้นฐาน เป็นพลังในการสร้างเศรษฐกิจส่วนรวมต่อไป

3. ด้านการเมืองการปกครอง ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมพื้นฐานที่บ่มเพาะทักษะทางการเมือง ให้เกิดขึ้นในครอบครัวได้ ซึ่งหมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกา การมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว มีความเอื้ออาทรต่อกัน ตัดสินใจร่วมกัน แม้แต่เด็กก็ต้องได้รับโอกาสที่จะเรียนรู้การดำรงชีวิตอย่างมีความรับผิดชอบในครอบครัว ทั้งนี้โดยพัฒนาไปตามวัยให้เหมาะสม รู้จักรับฟังและสื่อสารเจรจา ประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจและเหตุผล เคารพในสิทธิของกันและกัน มีการรู้จักให้อภัย ซึ่งเป็นทักษะของการเมืองการปกครองในครอบครัวอันจะเป็นพื้นฐานของวิถีชีวิตในครรลองประชาธิปไตยต่อไปอย่างดีถ้าสถาบันครอบครัว

พรณพิมล หล่อตระกูล (2545: 42-45) กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวที่เข้มแข็ง คือ การที่ครอบครัวนั้นมีความแข็งแรงสามารถรักษาความเป็นครอบครัวเอาไว้ได้ ปัจจัยที่เป็นตัวบ่งบอกว่าครอบครัวมีความเข้มแข็งหรือไม่นั้นดูได้จากภารกิจหรือหน้าที่ของครอบครัว 3 ประการ ได้แก่

1. ความสามารถของครอบครัว ในการจัดหาความจำเป็นพื้นฐานในชีวิตให้กับสมาชิกครอบครัว เช่น ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า ค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่เหมาะสมกับครอบครัว รวมไปถึงการให้การศึกษาแก่ลูกได้
2. การให้การเลี้ยงดูหรือพัฒนาสมาชิกทุกคนในครอบครัว ให้มีการเจริญเติบโตหรือมีพัฒนาการที่ดีเหมาะสมกับช่วงวัยและอายุของเด็ก รวมถึงการแสดงบทบาทของความเป็นพ่อแม่ได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เมื่อครอบครัวเกิดปัญหาหรือเกิดวิกฤตในครอบครัวขึ้น เช่น การเจ็บป่วยของคนในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวตกงาน หรือลูกอาจจะมีปัญหาบางอย่างถ้าครอบครัวสามารถหันหน้าเข้าหากันพูดจาปรึกษาหารือกันได้ แบ่งปันความทุกข์ใจที่เกิดขึ้น และช่วยกันแบ่งเบาภาระในครอบครัว สามารถฝ่าฟันวิกฤตเหล่านี้ไปได้ สร้างครอบครัวหรือรักษาความเป็นครอบครัวไว้ได้ ก็ถือว่าได้สร้างครอบครัวที่เข้มแข็งขึ้น

สตินเน็ต นิค (Stinnett Nick) (อ้างถึงใน โสภา ชปิลมันน์ และคณะ, 2534: 24) กล่าวว่าลักษณะของครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง ควรมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. การชื่นชมคุณค่าของสมาชิกในครอบครัว การตระหนักในคุณค่าซึ่งกันและกันในครอบครัวควรจะได้มีการแสดงออกอย่างชัดแจ้ง พ่อเห็นคุณค่าของแม่และของลูก แสดงความชื่นชมพอใจในตัวแม่และลูก ขณะเดียวกันลูกก็แสดงความรู้สึกที่ดีต่อพ่อแม่เช่นกัน การชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัวจะเป็นรากฐานสำคัญของความอบอุ่นและความมั่นคงในครอบครัว ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการหล่อหลอมสมาชิกของสังคมให้มีทัศนคติมองสังคมในแง่ดีด้วย
2. การมีเวลาอยู่ร่วมกัน สมาชิกในครอบครัวที่มีคุณภาพจะมีเวลาร่วมกันในการแบ่งปันความรู้สึกที่ดีร่วมกันในกิจกรรมที่จัดขึ้น และเป็นกิจกรรมที่ทุกคนพอใจจะทำร่วมกันมิใช่เพราะการบังคับ เช่น การรับประทานอาหารโดยพร้อมหน้ากัน การสนุกสนานรื่นเริงร่วมกันทัศนจร ออกกำลังกายร่วมกัน เป็นต้น
3. การมีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของครอบครัวร่วมกันในเชิงลักษณะของการส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้เกิดความสุขและสวัสดิภาพที่ดี เป็นการห่วงใยกันและกันอย่างแท้จริง ชีวิตปัจจุบันมักไม่มีเวลาว่างทุกคนวุ่นวายกับการทำงานหรือการเรียนของแต่ละคน ครอบครัวที่มีคุณภาพที่เราพบก็จะประสบปัญหานี้ด้วย แต่ถ้าทุกคนในครอบครัวเหล่านี้จะมานั่งลงพร้อมหน้ากันและเล่าให้คนทั้งครอบครัวฟังว่ากิจกรรมที่วุ่นวายของแต่ละคนนั้นมีอะไรบ้าง และเป็นอย่างไรบ้าง ด้วยวิธีนี้แสดงให้เห็นว่าโดยแท้จริงแล้ว เวลาไม่ได้เป็นอุปสรรคของการห่วงใย สวัสดิภาพของกันและกันในครอบครัว

4. มีการติดต่อสื่อสารกันเป็นอย่างดี ควรมีการพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ และเป็นไปอย่างเปิดเผยจริงใจ มีความไว้วางใจต่อกัน และเรื่องที่จะละเว้นการกล่าวถึงไม่ได้ก็คือ ครอบครัวทุกครอบครัวย่อมมีเรื่องขัดแย้งทะเลาะกัน ครอบครัวที่มีคุณภาพก็เช่นกัน แต่สำหรับครอบครัวเหล่านี้คนในครอบครัวจะนำความขัดแย้งออกมาพูดกัน ไม่ปกปิดไม่เก็บไว้ในใจ แต่พยายามที่จะร่วมรับรู้ความรู้สึกของกันและกัน และพยายามหาทางเลือก ทางแก้ไขที่ดีที่สุดสำหรับทุกคน เราอาจเรียกวิธีการนี้ว่า ใช้ความขัดแย้งไปในทางสร้างสรรค์ก็ได้

5. การมีศรัทธาต่อศาสนา ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดคนในครอบครัวจะมีความศรัทธาต่อศาสนานั้นในระดับสูง มักจะมีกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน เช่น ไปเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์พร้อมกันหรือเข้าวัดฟังพระเทศน์ร่วมกัน ในหลายครอบครัวที่พบอาจมีส่วนจัดตั้งองค์กรทางศาสนา เช่น สร้างวัดหรือเป็นธุระให้กับกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น การที่คนในครอบครัวมี ศรัทธาต่อศาสนาจะช่วยทำให้มีสติ มีความอดทนต่อกัน มีการให้อภัยต่อผู้อื่นสูง ระวังความโกรธได้เร็ว และรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมซึ่งเป็นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

6. การมีความสามารถจัดการกับวิกฤติการณ์ในครอบครัวได้อย่างดี คุณสมบัติข้อนี้จะเป็นการสกัดกั้น และป้องกันปัญหาสังคมได้เป็นอย่างดี คนในครอบครัวจะร่วมกันต่อสู้ปัญหาแทนที่จะทอดทิ้งหรือแตกแยกไปคนละทิศละทาง พวกเขาจะให้กำลังใจซึ่งกัน และกันและร่วมกันคลี่คลายปัญหาได้ในที่สุด

สุรพล พยอมแย้ม (2548: 202) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งในครอบครัวไว้ว่าครอบครัวที่เข้มแข็ง หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกแต่ละคนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดี มีความสามารถที่จะดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและมีความสุข ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวอย่างสม่ำเสมอ สามารถเผชิญอุปสรรคและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแนวคิดของนักวิชาการข้างต้นที่กล่าวถึงความเข้มแข็งในครอบครัว มีแนวคิดสอดคล้องกับแนวคิดของ (สมพร เทพสิทธา, 2538: 57-61) (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2540: 60-65) ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม จะมีประเด็นเพิ่มเติม คือ ครอบครัวที่มีอยู่เป็นหลักแหล่งมั่นคงมีสภาพที่ปลอดภัยถูกสุขลักษณะ สำหรับแนวคิดเรื่องความเข้มแข็งของครอบครัว มีนักวิชาการชาวต่างประเทศได้กล่าวไว้ ดังนี้

กอดดาด (Goddard) (อ้างถึงใน นัฏฐกานต์ จิตต์สงวน, 2546: 56-58) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องคุณสมบัติที่ครอบครัวเข้มแข็งควรมีไว้ว่า

1. สมาชิกของครอบครัวควรดูแลเอาใจใส่กันและกัน และรู้จักชื่นชมยินดีต่อกันและกัน (Caring and appreciation) ความเข้มแข็งของครอบครัวควรประกอบด้วยบรรยากาศของความรักความเข้าใจ ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิกในครอบครัว มีการให้อภัยเมื่อสมาชิกคนใดได้ทำผิดพลาดไป การรู้จักขอโทษ สำนึกความผิด การแบ่งปัน การช่วยเหลือ มีเจตคติและทัศนคติต่อกันและกันในแง่บวก และที่สำคัญไปกว่านั้น คือการให้เวลาอย่างมีคุณภาพต่อสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

2. สมาชิกของครอบครัวควรมีสัจจะที่ดีเป็นเครื่องผูกพันต่อกัน (Commitment) ครอบครัวเข้มแข็งย่อมรักษาสัจจะ คือ ความจริงใจไม่โกหกหลอกลวง มีความซื่อสัตย์ มั่นคงเป็นการสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกของครอบครัว (ซึ่งความไว้วางใจ ย่อมมีเหตุผลและผลกระทบต่อความรู้สึกจริงใจ ความหวัง จินตนาการ ความรัก ความเจริญก้าวหน้าในชีวิต เมื่อความไว้วางใจระหว่างสมาชิกของครอบครัวถูกทำลายย่อมเกิดความทุกข์ ความซึมเศร้าและความปรารถนาหรือความต้องการทางด้านอื่นๆ ในทางลบ) และรักษาสัจจะที่ดีงามของครอบครัวไว้

3. สมาชิกในครอบครัวควรมีการสื่อสารที่ดีต่อกัน (Communication) ครอบครัวที่เข้มแข็ง ย่อมมีวิธีการสื่อสาร ถ่ายทอดความผูกพัน ความรู้สึกที่ดี ระหว่างสมาชิกในครอบครัวด้วยกันและกับสังคมภายนอก การรู้จักเอาใจใส่ การให้คำแนะนำ และยินดีเป็นที่ปรึกษา เมื่อสมาชิกเผชิญปัญหากับการตัดสินใจ และมีแนวทางสันติที่จะจัดการกับปัญหา

4. สมาชิกของครอบครัวควรมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกันและแผ่ขยายสู่ชุมชน (Community and family ties) ครอบครัวเข้มแข็งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและกันในหมู่สมาชิกรวมถึงญาติพี่น้องของครอบครัวเดิม มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนบ้าน สังคมอื่นๆ และรู้จักแสดงความใกล้ชิดกับสังคมที่เกี่ยวข้องในแนวทางที่เหมาะสม สัมพันธภาพที่ดีดังกล่าวจะเห็นผลชัดเจนยามเมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับปัญหา ซึ่งอาจต้องยอมรับความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อให้ครอบครัวสามารถสามารถยืนหยัดต่อไปได้โดยไม่ล่มสลายโดยง่าย อันอาจส่งผลกระทบถึงสมาชิกวัยเด็กของครอบครัว

5. สมาชิกของครอบครัวควรรู้จักแบ่งเวลาให้กันและกัน (Time together) การมีกิจกรรมร่วมกันจะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน เป็นความผูกพันทางจิตใจให้เกิดพลังที่เข้มแข็งแม้ว่า บิดามารดาจะเป็นผู้นำครอบครัวที่สำคัญแต่สมาชิกวัยเด็กก็ควรได้รับการยอมรับได้รับความเมตตาจากบิดามารดาในการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีเหตุผล จากการศึกษา พบว่า ครอบครัวเข้มแข็งจะประกอบด้วยสมาชิกที่มีการพบปะพูดคุย เสริมสร้างนันทนาการหรือกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะส่งผลต่อการเสริมสร้างเจตคติ ทศนคติ การตัดสินใจอย่างถูกต้องของสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการให้โอกาสแก่สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ได้แสดงออกและมีข้อตกลงที่ดีร่วมกันอันจะเป็นแบบอย่างการมีประชาธิปไตยในครอบครัวต่อไป

6. สมาชิกของครอบครัวรู้จักการโอนอ่อนผ่อนปรน และพร้อมที่จะรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในชีวิต (Flexibility and openness to change) แม้ว่าแต่ละครอบครัวจะมีกฎเกณฑ์ต่างๆ ภายในครอบครัวไม่เหมือนกันอันเนื่องจากภูมิหลังของบิดามารดา บุคลิกภาพและความคิดเจตคติที่ได้รับการอบรมมาจากครอบครัวเดิมต่างกัน แต่ทุกครอบครัวไม่อาจหลีกเลี่ยงภาวะที่จะต้องมีการตัดสินใจ ปัจจัยที่ช่วยในการตัดสินใจและเป้าหมายเพื่อการตัดสินใจในเหตุการณ์ต่างๆ ตลอดวัฏจักรชีวิตครอบครัวได้นั้นจะเป็นกฎเกณฑ์หรือข้อตกลงที่สมาชิกร่วมกันปฏิบัติ ดังนั้น กฎเกณฑ์ของครอบครัวที่ตั้งขึ้นไว้จึงต้องมีความเป็นระเบียบและความเข้มงวด และต้องสามารถยืดหยุ่นได้ในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อบรรลุเป้าหมาย อันเป็นผลดีต่อครอบครัวจึงนับว่าเป็นภาวะที่ครอบครัวเข้มแข็งจำเป็นต้องมีทางเลือกในการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อให้รักษาความเป็นเอกภาพของครอบครัวไว้ได้โดยเฉพาะยามเผชิญปัญหาหรือวิกฤติการณ์และความเครียด

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว

แนวทางการส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ 7 ประการ ดังนี้ (คณะอนุกรรมการส่งเสริมวิถีชีวิตครอบครัวและชุมชน, 2537: 95-96)

1. ควรสร้างความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สุขภาพ อนามัย จิตใจ อายุ และระดับความรู้เพียงพอที่จะประกอบอาชีพ มีฐานะ มีความรู้ในการเลี้ยงดูอบรมเด็กให้มีพัฒนาการรอบด้านเหมาะสมตามวัย ถ้าไม่พร้อมอย่าแต่งงาน ถ้าแต่งงานแล้วไม่พร้อมก็อย่าเพิ่งมีลูก

2. มีความสัมพันธ์เป็นหนึ่งเดียวกันในความสัมพันธ์ทั้งทางร่างกาย และจิตวิญญาณ ให้มีดวงใจที่หลอมเป็นดวงเดียวกันภายในครอบครัว

3. ต้องมีฆราวาส 4 หรือธรรมะของผู้ครองเรือน คือ

- 3.1 สัจจะ ต้องซื่อสัตย์ ไม่นอกใจ เพื่อป้องกันการแตกแยกร้างฉาน
 - 3.2 ทมะ บังคับตนให้ประพฤติปฏิบัติหน้าที่ของตนและปรับปรุงตนอยู่เสมอ
 - 3.3 ขันติ อุดหนุน อดกลั้น
 - 3.4 จาคะ มีใจเอื้ออาทรให้อภัยต่อกัน
 4. ต้องใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ มีกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและความผูกพันระหว่างกัน อันเป็นวิถีทางที่จะเรียนรู้ศักยภาพ ความสนใจ ความคิด ตลอดจน จุดอ่อนของแต่ละคนที่จะช่วยเสริมสร้าง หรือแก้ไขให้เหมาะสมต่อไปได้ อีกทั้งต้องชื่นชมความสามารถของกันและกัน
 5. ต้องสื่อสารกันด้วยเหตุผล ร่วมกันแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ แม้เด็กก็ต้องหัดให้มีส่วนร่วมโดยดูให้เหมาะสมตามวัย ต้องเคารพในเหตุผลของกันและกัน
 6. ต้องปรับบทบาทผู้นำ ผู้ตามระหว่างชายหญิง ให้เป็นเพื่อนคู่คิดร่วมตัดสินใจเพื่อให้โอกาสสตรีที่จะมีส่วนร่วม มีความรู้ มีทักษะ มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มพลังสตรีให้สามารถเพิ่มพลังครอบครัว โดยส่วนรวมได้ยิ่งขึ้น
 7. ต้องปรับบทบาทค่านิยมต่างๆ โดยเฉพาะในการเลี้ยงดูอบรมเด็ก เช่น ให้ความสำคัญแก่บทบาทพ่อเพิ่มมากขึ้น การเลิกคิดว่าครอบครัวที่จะมีความสุขได้นั้น ต้องมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย การสร้างภูมิคุ้มกัน ตลอดจนทักษะผู้บริโภคที่มีคุณภาพ เพื่อมิให้หลงใหลไปกับกระแสบริโภคนิยม เงินนิยม การเลิกค่านิยมและพฤติกรรมที่มีอคติทางเพศเพื่อให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อเด็ก
- เดือนเพ็ญ ศังखะฤกษ์ (2537: 81-83) ได้เสนอแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในครอบครัว ดังนี้
1. ควรมีการให้ความรู้แก่พ่อแม่สมาชิกในครอบครัว และชุมชนในเรื่องครอบครัวศึกษาเน้นในการศึกษาเพื่อเตรียมตัวเป็นพ่อแม่ที่ดี เน้นบทบาทหน้าที่ของสามีภรรยา บทบาทของพ่อแม่ สมาชิกในครอบครัวและชุมชน ความต้องการพื้นฐานของเด็ก พัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย และการเสริมสร้างทักษะต่างๆ ให้กับเด็กให้เหมาะสมตามวัย
 2. ควรมีการแนะนำและการให้คำปรึกษาครอบครัว อาทิในเรื่องปัญหาครอบครัว การให้คำปรึกษาแก่พ่อแม่ในกลุ่มเด็กที่มีความเสี่ยง เพื่อป้องกันและหยุดยั้งปัญหา การปรับตัว และสุขภาพจิตของครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว และกฎหมายครอบครัว เป็นต้น
 3. ควรสอดแทรกความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาในทุกๆ หลักสูตรการฝึกอบรม
 4. จัดให้มีสถานที่สาธารณะ สวนสาธารณะในชุมชน เพื่อให้ครอบครัวได้มีโอกาสใช้เวลาพักผ่อนร่วมกันอย่างมีอิสระและไม่สิ้นเปลือง
 5. จัดกิจกรรมที่สมาชิกครอบครัวส่วนใหญ่สามารถร่วมกิจกรรมกันได้
 6. การแสวงหาอาสาพัฒนาเด็ก เพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างรัฐและชุมชน โดยการนำความรู้และบริการของรัฐไปสู่ประชาชน และนำปัญหาอุปสรรค ตลอดจนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับเด็กก่อนวัยเรียน ให้รัฐหาทางแก้ไขและสนับสนุนต่อไป โดยอาสาพัฒนาเด็ก ให้ความรู้แก่พ่อแม่ โดยการเยี่ยมบ้านหรือที่จุดนัดพบ ตลอดจนร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กอย่างสม่ำเสมอ
- วสวัตต์ สุตินุญญาณี (2560) ทำการศึกษาเรื่อง ความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือรวมถึง

2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความเป็นปึกแผ่นของประชากรต่างรุ่นในครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือ และ 3) เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างและความสัมพันธ์ในครอบครัวในอนาคตของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือ ผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 5 ส่วนสำคัญดังนี้ 1) ระดับความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือ พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาเผ่าประชากรต่างรุ่นในครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือโดยรวมมีระดับความเป็นปึกแผ่นมาก โดยกลุ่มชาติพันธุ์ม้งมีระดับสูงที่สุด รองลงมาคือกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ล่าหู่ และอาข่า 2) เมื่อใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณโลจิสติกส์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือ พบว่าปัจจัยทางด้านทุนทางสังคม ในส่วนของ จำนวนบุตรในครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลักษณะรูปแบบโครงสร้างครอบครัว ปัจจัยทางด้านความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน 3) แนวโน้มโครงสร้างครอบครัวในด้านจำนวนบุตรของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือจากอดีตสู่อนาคต พบว่ามีแนวโน้มที่ลดลง 4) เมื่อใช้วิธีสมการถดถอยปัวซอง (Poisson Regression Analysis) เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนบุตรในปัจจุบันและความต้องการจำนวนบุตรที่จะมีในอนาคตในครอบครัว พบว่า ปัจจัยทางด้านความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน 5) ภาพอนาคตรูปแบบโครงสร้างและความสัมพันธ์ในครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือ โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่าภาพอนาคตของครอบครัวกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือสอดคล้องกันทุกกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งแต่ ปัจจัยด้านทุนทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับการสมรสการสร้างครอบครัวซึ่งยังคงยึดถือปฏิบัติเป็นจารีตประเพณีที่สำคัญ รวมทั้งความต้องการในการอยู่ร่วมกันหลายรุ่นในครอบครัว

มนทกานต์ รอดคล้าย (2561) ทำการศึกษาเรื่อง อิทธิพลของความรักความเข้าใจในครอบครัวต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทย การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอิทธิพลของความรักความเข้าใจในครอบครัวที่เกิดขึ้นระหว่างเด็กและเยาวชนกับครอบครัวของตนต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน โดยศึกษาสถานการณ์ความรักความเข้าใจในครอบครัวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาวิธีการและแนวทางการเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ผู้ปกครอง แบบแผนการวิจัยเป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงปริมาณที่ใช้นำมาจากการสุ่มตัวอย่างจากโครงการสำรวจสถานการณ์เด็กและเยาวชนไทย พ.ศ.2558: ตามกรอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่ได้รับการอนุเคราะห์จากวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิเคราะห์ข้อมูลรวมถึงเปรียบเทียบผลการศึกษาด้วยสถิติการถดถอยพหุคูณ ในขณะที่การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ทราบมุมมองและแนวทางการเลี้ยงดูลูกของพ่อแม่ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน ผลการศึกษา พบว่า ความรักความเข้าใจในครอบครัวมีอิทธิพลต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กเป็นอย่างมากและเป็นไปในทางบวก โดยหากเด็กและเยาวชนได้รับความรักความเข้าใจในครอบครัวมากจะมีความสัมพันธ์ต่อคุณธรรมจริยธรรมส่วนตนให้เป็นไปในทางบวกเช่นกัน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564

(สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560: 69-71) ส่วนที่ 3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เป็นแผนพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี (พ.ศ.2560-2564) ซึ่งแปลงยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ทิศทางการพัฒนาของ

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงมุ่งเตรียมความพร้อมและวางรากฐานในการยกระดับประเทศไทยให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบ วิสัยทัศน์และเป้าหมายอนาคตประเทศไทย ซึ่งกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นกรอบที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 มุ่งตอบสนองวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การพัฒนาที่กำหนดภายใต้ระยะเวลา 5 ปี ต่อจากนี้ไปพิจารณาจากการประเมินสภาพแวดล้อมการพัฒนาทั้งจากภายนอกและภายในประเทศที่บ่งชี้ถึง จุดแข็งและจุดอ่อนของประเทศ และการสะท้อนถึงโอกาสและความเสี่ยงในการที่จะผลักดันขับเคลื่อนให้การพัฒนาในด้านต่างๆ บรรลุผลได้ในระยะเวลา 5 ปีแรก ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ทั้งนี้ โดยได้คำนึงถึงการต่อยอดให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างต่อเนื่องภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับต่อไป ดังนั้น การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จึงกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายรวมของการพัฒนาได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์มีคุณธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะ และมีความสุข โดยมีสุขภาวะที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจน เป็นคนเก่งที่มีทักษะความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. เพื่อให้คนไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ ผู้ด้อยโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพ รวมทั้งชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
3. เพื่อให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง แข่งขันได้ มีเสถียรภาพและมีความยั่งยืน สร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานใหม่ โดยการใช้นวัตกรรมที่เข้มข้นมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก และสร้างความมั่นคงทางพลังงาน อาหาร และน้ำ
4. เพื่อรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้สามารถสนับสนุนการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน
5. เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินมีประสิทธิภาพ โปร่งใส ทันสมัย และมีการทำงานเชิงบูรณาการของภาคีการพัฒนา
6. เพื่อให้มีการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค โดยการพัฒนาภาคและเมืองเพื่อรองรับ การพัฒนาระดับฐานการผลิตและบริการเดิมและขยายฐานการผลิตและบริการใหม่
7. เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยมีความเชื่อมโยง (Connectivity) กับประเทศต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และนานาชาติได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งให้ประเทศไทยมีบทบาทนำและสร้างสรรค์ในด้านการค้า การบริการ และการลงทุนภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2563: 1) จัดทำแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ.2563–2565 เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายให้ครอบครัว มีชีวิตที่เป็นสุขและปราศจากความรุนแรง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีอาชีพสุจริต ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเลี้ยงลูกให้มีความสุข และมีพัฒนาการรอบด้านที่เหมาะสมตามวัย เป็นพลังสร้าง สังคมที่มีคุณภาพ ลดปัจจัยเสี่ยงและสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายและบั่นทอนครอบครัว พร้อมทั้งเพิ่มปัจจัย เกื้อหนุน และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัว จัดบริการที่เหมาะสมแก่ครอบครัวที่มีปัญหาจนสามารถกลับคืน สู่สภาวะปกติ โดยการพัฒนามาตรการกลไก การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ที่จำเป็นสำหรับครอบครัว ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง โดย

บุคลากรที่ทำงานด้านครอบครัวได้รับความรู้ ทักษะและมีเจตคติที่ถูกต้องในการพัฒนาป้องกันและแก้ไขปัญหาครอบครัว องค์กรทุกภาคส่วนมีการประสานและดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และเพื่อส่งเสริมให้สื่อมีหน้าที่และความรับผิดชอบในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทั้งในรูปแบบ และเนื้อหาสาระที่ถูกต้อง และเหมาะสมเพื่อพัฒนาครอบครัวต่อไป ซึ่งแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ.2563-2565 ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาศักยภาพของครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างหลักประกันความมั่นคงของครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การบริหาร จัดการที่เอื้อต่อความเข้มแข็งของครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายทางสังคมเพื่อพัฒนา ครอบครัว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 พัฒนาระบบการสื่อสารสังคมเพื่อพัฒนาครอบครัว

รูปแบบและองค์ประกอบของครอบครัวไทย (ปนัดดา ยิ้มสกุล, 2561: 60-65)

ครอบครัวไทยสามารถแบ่งออกตามรูปแบบและองค์ประกอบของครอบครัวได้ 3 ลักษณะใหญ่ คือ ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) ครอบครัวขยาย (extended family) และครอบครัวเฉพาะ (Specific family) (ชูชนะ รุ่งปัจฉิม, 2556: 73-76)

1. ครอบครัวเดี่ยว มี 2 รูปแบบได้แก่ ครอบครัว 1 รุ่น คือ ครอบครัวประกอบด้วย สามีและภรรยา และครอบครัว 2 รุ่น คือ ครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก

2. ครอบครัวขยาย หรือครอบครัว 3 รุ่น คือครอบครัวที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก อยู่ร่วมกับ ปู่ ย่า ตา ยาย อย่างน้อย 3 รุ่นอาศัยอยู่ร่วมกัน

3. ครอบครัวลักษณะเฉพาะ หมายถึง ครอบครัวที่มีองค์ประกอบหรือความต้องการเฉพาะด้าน เช่น ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง ครอบครัวที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุเลี้ยงดูเด็กตามลำพัง ครอบครัวที่มีเฉพาะเด็กอยู่ด้วยกันตามลำพัง ครอบครัวผู้สูงอายุอยู่ด้วยกันตามลำพัง ครอบครัวที่มีเพศเดียวกัน ครอบครัวที่มีภาระในการดูแลสมาชิกที่เจ็บป่วย พิการ ต้องชัง และครอบครัวที่มีลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง

มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง หมายถึง ข้อกำหนดที่ใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อแสดงถึงความเข้มแข็งของครอบครัว เพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่มีความเข้มแข็งของครอบครัว ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการสตรีและครอบครัว: 2560)

1. ด้านสัมพันธภาพ หมายถึง องค์ประกอบที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวด้านสัมพันธภาพ เช่น สมาชิกในครอบครัวแสดงออกถึงความรักความเอาใจใส่ระหว่างกันยอมรับและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันสื่อสารระหว่างกันอย่างมีคุณภาพและมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งด้วยเหตุผลไม่ใช้ความรุนแรง

2. ด้านการพึ่งพาตนเอง หมายถึง องค์ประกอบที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการพึ่งพาตนเองได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ ด้านข้อมูลข่าวสารและการเรียนรู้

3. ด้านการทาบบาทหน้าที่ของครอบครัว หมายถึง องค์ประกอบที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวด้านการทาบบาทหน้าที่ได้แก่ ครอบครัวทำหน้าที่ของครอบครัวต่อสมาชิก

4. ด้านทุนทางสังคม หมายถึง องค์ประกอบที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวโดยพิจารณาจาก ทุน ทางสังคมระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม ชุมชน เครือข่ายทางสังคม ได้แก่ ทุนในการสร้างบรรยากาศความเป็นครอบครัว

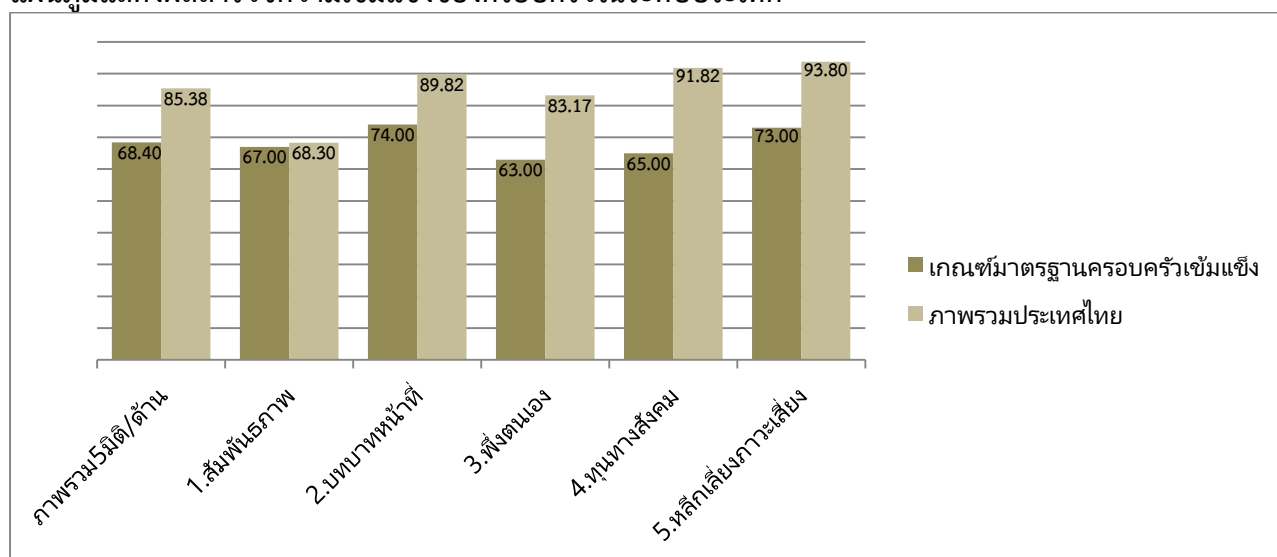
5. ด้านการหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก หมายถึง องค์ประกอบที่บ่งบอกความเข้มแข็งของครอบครัวโดยพิจารณาความสามารถหลีกเลี่ยงภาวะเสี่ยงและการปรับตัวได้ในภาวะยากลำบาก

ครอบครัวที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง จะต้องผ่านการประเมินตามมาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งครบด้านทั้ง 5 ด้าน ซึ่งผลสำรวจสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวไทยประจำปี 2560 พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 21.3 ล้านครัวเรือน มีค่าดัชนีความเข้มแข็งในภาพรวมของครอบครัวไทย เท่ากับ 85.38 คะแนน ซึ่งถือว่าผ่านเกณฑ์มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็งและเมื่อพิจารณาความเข้มแข็งของครอบครัวรายได้ พบว่า ผ่านเกณฑ์ทุกด้าน ดังปรากฏในตารางและแผนภูมิ ดังนี้

ตาราง 1 ตารางแสดงค่าดัชนีความเข้มแข็งของครอบครัวไทย

พื้นที่	ภาพรวม ทุกมิติ	สัมพันธ์ภาพ	บทบาท หน้าที่	พึ่งตัวเอง	ทุนทาง สังคม	หลีกเลี่ยง ภาวะ เสี่ยงฯ
เกณฑ์มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง	68.40	67.00	74.00	63.00	65.00	73.00
ภาพรวมประเทศไทย	85.38	68.30	89.32	83.17	91.82	93.80

แผนภูมิแสดงผลสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัวในระดับประเทศ

ภาพ 1 แผนภูมิแสดงผลสำรวจความเข้มแข็งของครอบครัวในระดับประเทศ

ที่มา: (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2554: 9)

สถานการณ์และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวไทย

สถานภาพปัจจุบันของสังคมไทยมีพลวัตของการเปลี่ยนแปลงมากมายที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวไทยอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร เป็นการลดลงของประชากรวัยเด็กและวัย

ทำงาน แต่กลับเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ สอดคล้องกับ (ภรณ์ ตั้งสุรัตน์ และวิมลฤดี พงษ์ศิริบุญ, 2556: 57-67) ที่กล่าวว่า สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างมาก ส่งผลให้ประชากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีอัตราการตายลดลง และมีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งความผันผวนทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ส่งผลต่อการขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากวัยทำงานลดลงแต่ประชากรผู้สูงอายุกลับเพิ่มขึ้น การเคลื่อนย้ายแรงงานของครอบครัวมีมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมมีแนวโน้มเป็นสังคมแบบปัจเจกชน แยกตัว ใช้ชีวิตแบบสุขนิยมมากขึ้น ในขณะที่มีความเสื่อมทางคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม รวมทั้งเมื่อนุชย์ขาดความสมบูรณ์ในตัว เกิดความบีบคั้นทั้งในตัวเอง ในสังคม เป็นต้นเหตุของปัญหาต่างๆ ในสังคม (ธนสิทธิ์ คณหา และณัฐชรัชช์ สารหงษ์, 2560: 4) ส่งผลให้เกิดการใช้ความรุนแรงในครอบครัวและสังคม การเปลี่ยนแปลงสื่อเทคโนโลยี สารสนเทศต่างๆ ทำให้สมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ขาดประสบการณ์แยกแยะอิทธิพลของสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ หมกมุ่นในโลกออนไลน์ทำให้สมาชิกครอบครัวสื่อสารน้อยลง สัมพันธภาพของครอบครัวลดลง เกิดปัญหาในครอบครัวมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา ความไม่แน่นอนทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ครอบครัวและสมาชิกครอบครัวไทยจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมและพร้อมในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพื่อให้สามารถที่จะช่วยเหลือตนเองและดำรงความเป็นครอบครัวได้ในภาวะวิกฤติ

นอกจากนี้ ปัญหาครอบครัวไทยที่ส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของครอบครัวในปัจจุบัน ได้แก่ ความยากจนและหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ การตั้งครภในวัยรุ่น ความรุนแรงภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวขาดทักษะในการสื่อสารที่ดีจนส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพ พ่อแม่ขาดความรู้และทักษะในการอบรมเลี้ยงดูบุตรเด็กและผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งโดยเฉพาะในชนบท เนื่องจากพ่อแม่เด็กต้องไปประกอบอาชีพต่างถิ่นหรือการเคลื่อนย้ายแรงงานตลอดจนปัญหาอบายมุข การพนัน บุหรี่ เหล้า สารเสพติดในครอบครัว ผลกระทบต่อความมั่นคงและความเข้มแข็งของครอบครัวไทย (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: 2560)

บทสรุป (Conclusion)

ประสิทธิผลของนโยบายที่มีผลต่อความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว จากแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งในครอบครัว ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะของครอบครัวที่มีความเข้มแข็ง ตามแนวคิดของนักวิชาการหลายๆ ท่าน จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังที่ได้รวบรวมเนื้อหาที่เป็นแนวทางการแก้ไขพัฒนาไว้ข้างต้นปัจจัยดังกล่าวอาทิ เช่น ด้านสังคมและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง การอบรมเลี้ยงดู การเอาใจใส่ การสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม แนวคิดทางจิตวิทยาและปัจจัยอื่นๆ อีกมากมายล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ช่วยให้สมาชิกในครอบครัวเข้มแข็ง สามารถศึกษาและนำแนวคิดในเนื้อหาและบทความเหล่านี้ไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาของสถาบันครอบครัวให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมและสมาชิกในครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขส่งผลให้เกิดการพัฒนาสถาบันครอบครัวไปในทางที่ดีตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนเพื่อประเทศชาติได้

องค์ความรู้ที่ได้รับ (Knowledge)

รัฐบาลไทยได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว โดยกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี ที่มุ่งเน้นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคนตลอดทุกช่วงวัย และสร้างโอกาสความเสมอภาค ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นหนึ่งในกลไกหลักหรือยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมและมีจิตอาสา ด้วยการรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ร่วมกันดูแลแก้ไขปัญหาสังคม อันเป็นประโยชน์ต่อความมั่นคงแข็งแรงของสังคมไทย

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). “แผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ.2563-2565”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.opsmoac.go.th/chachoengsao-action_plan-files-431091791793 สืบค้นเมื่อ 27 มิถุนายน 2565.
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2554). “มาตรฐานครอบครัวเข้มแข็ง”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://rayond.m-society.go.th> สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2565.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กองส่งเสริมสถาบันครอบครัว (2560). “รายงานสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ประจำปี 2560”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://dwf.go.th/content/View/3115> สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2565.
- กระทรวงยุติธรรมสำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์. (2560). “นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ.2560-2564”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.moj.go.th/attachments/2017031615106_44870.pdf สืบค้นเมื่อ 11 มิถุนายน 2565
- คณะกรรมการส่งเสริมวิถีชีวิตครอบครัวและชุมชน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2537). การส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชูชนะ รุ่งปจฉิม. (2556). *วิวัฒนาการและลักษณะของครอบครัว*. ชุตติวิชาจิตวิทยาครอบครัว และครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 2. นนทบุรี: สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณภัตสรส์ เหมาะประสิทธิ์. (2560). องค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดพฤติกรรมเชิงพุทธของครอบครัวในสังคมไทย. *รายงานการวิจัย*. ลำปาง: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.
- เดือนเพ็ญ ศังชะฤกษ์. (2537). *แนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งในครอบครัว*. ในการส่งเสริมสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ธนสิทธิ์ คนทา และณัฐชัชช์ สาระหงษ์. (2560). “กระบวนการจิตตปัญญาศึกษาวิถีพุทธเพื่อพัฒนาชุมชนยั่งยืน”. *วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี* 3(2): 1-26.
- นัฏฐกานต์ จิตต์สงวน. (2546). *ปัจจัยด้านปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างครอบครัวไทยให้เข้มแข็ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทคหกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ปนัดดา ยิ้มสกุล (2561). “ความเข้มแข็งของครอบครัวไทยด้วยการใช้จิตวิทยา”. วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรี 4(1): 59-66.
- พรรณพิมล หล่อตระกูล. (2545). “ครอบครัวเข้มแข็ง” ใน สายใยรัก สายใยครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินติ้ง.
- ภรณ์ ตั้งสุรัตน์ และวิมลฤดี พงษ์ศิริบุญ. (2556). “พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ ในเขตเทศบาล ตำบลบางเมือง อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรปราการ”. วารสารเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและงานวิจัย. 20(1): 57-69.
- มนทกานต์ รอดคล้าย. (2561). อิทธิพลของความรักความเข้าใจในครอบครัวต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วสวัตต์ สุตัญญามณี. (2560). ความเป็นปึกแผ่นระหว่างประชากรต่างรุ่นในครอบครัวชาติพันธุ์ชาวไทยภูเขาในเขตภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์. วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีสว่าง พัววงศ์แพทย์. (2537). “ครอบครัวไทย: ปัญหาและแนวทางแก้ไข”. วารสารการประชาสงเคราะห์. 37(6) (พ.ค.-ธ.ค.2537).
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2540). ครอบครัว: สารน่ารู้. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพร เทพสิทธิ. (2538). ครอบครัวไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: สมชายการพิมพ์.
- สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://kbphpp.nationalhealth.or.th/handle/123456789/7704.pdf> สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2565.
- สุรพล พยอมแย้ม. (2548). จิตวิทยาสัมพันธ์ภาพ. กาญจนบุรี: สหยาพัฒนาการพิมพ์.
- โสภา ชปิลมันน์ และคณะ. (2534). การศึกษารูปแบบครอบครัวไทยที่พึงปรารถนาในสังคมเมืองประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย.